

Epistula ad monachos

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιστολὴ πρὸς μοναχοὺς

Φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν· πᾶς γὰρ λογισμὸς χωρίζων νοῦν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ δοκεῖ ἀγαθὸς εἶναι, ἀλλ' ὄλος διάβολός ἐστιν, ἵνα μὴ εἶπω τοῦ διαβόλου ἐστίν· ὄλος γὰρ ὁ ἀγὼν τοῦ διαβόλου τοῦτο ἐστίν, ἵνα ἀποχωρήσῃ καὶ ἀποβουκολήσῃ τὸν νοῦν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὰς κοσμικὰς περισύρη φροντίδας καὶ ἡδονὰς· ἐντολὰς καὶ εὐποιίας ὑπαγορεύει ἔσωθεν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἄλλας τινὰς εὐλόγους ἢ καὶ ἀλόγους ἐννοίας, αἷς οὐ προσέχειν ὄλως προσήκει.

Ὅλος δὲ ὁ ἀγὼν τῆς ψυχῆς ἐστὶ τοῦ μὴ χωρίζειν τὸν νοῦν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μηδὲ συνδυάζειν καὶ συμφρονεῖν τοῖς ἀκαθάρτοις λογισμοῖς μηδὲ προσέχειν οἷς εἰκονογραφεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ ὁ παντομώμητος καὶ παλαιὸς ζωγράφος διάβολος, ποτὲ μὲν τύπους, ποτὲ δὲ πρόσωπα καὶ σχήματα. Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα ὁ διάβολος ἀπομορφοῦται καὶ ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος ἐν ἐνὶ τόπῳ ἐστὼς νομίζει ἀλλαχοῦ ποῦ ποτε εἶναι ἀπατῶμενος καὶ δοκεῖν βλέπειν τινὰς καὶ προσώποις λαλεῖν καὶ διατάσσεσθαι πράγματα ἄπερ πλάνης εἰσὶ διαβολικῆς. Χρὴ οὖν ἀσφαλιζέσθαι καὶ ἠνιοχεῖν τὸν νοῦν καὶ χαλιναγωγεῖν αὐτὸν καὶ πάντα λογισμὸν καὶ πᾶσαν τοῦ πονηροῦ ἐνέργειαν κολάζειν διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅπου τὸ σῶμα ἴσταται ἐκεῖ καὶ ὁ νοῦς ἔστω, ἵνα μέσον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς καρδίας μηδὲν ἕτερον εὐρίσκηται ὡς μεσότοιχον ἢ ὡς φραγμὸς ἐπισκοτῶν τὴν καρδίαν καὶ χωρίζων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν δὲ καὶ ποτε ἀρπάξῃ τὸν νοῦν, οὐ χρὴ τοῖς λογισμοῖς ἐγχρονίζειν, ἵνα μὴ ἢ συγκατάθεσις τῶν λογισμῶν εἰς πρᾶξιν αὐτῷ λογισθῇ ἐνώπιον Κυρίου ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων. Σχολάσατε τοίνυν διὰ παντὸς καὶ παραμείνατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς καὶ μηδὲν ἕτερον ζητήσητε ἢ μόνον ἔλεος ἐν ταπεινῇ καὶ ἐλεεινῇ καρδίᾳ. Ζητεῖτε καὶ βοᾶτε ἀπὸ πρωῆ ἕως ἐσπέρας, εἰ δυνατόν, καὶ ὅλην τὴν νύκτα τό· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον ἡμᾶς. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς βιάσασθε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἕως θανάτου. Πολλῆς γὰρ βίας χρῆζει τὸ ἔργον τοῦτο, ὅτι στενή ἐστὶν ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ οἱ βιαζόμενοι εἰσέρχονται ἐν αὐτῇ· βιαστῶν γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς μὴ χωρίζετε τὰς καρδίας ὑμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσμένετε καὶ φυλάττετε αὐτὴν μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντοτε, ἕως οὗ ἐμφυτευθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἔσω ἐν τῇ καρδίᾳ· καὶ μηδὲν ἕτερον ἐννοεῖτε ἢ ἵνα μεγαλυνηθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς τὸν κανόνα ταύτης τῆς προσευχῆς μηδέποτε καταπαύσητε, ἀλλ' εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε ὀδεύετε εἴτε τι ποιεῖτε ἀδιαλείπτως κράζετε· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον ἡμᾶς, ἵνα αὕτη ἡ μνήμη τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐρεθίσῃ πρὸς πόλεμον τῶν ἐχθρῶν. Πάντα γὰρ διὰ τῆς μνήμης ἔχει εὐρεῖν ἢ βιαζομένη ψυχὴ εἴτε πονηρὰ εἴτε ἀγαθὰ, πρότερον δὲ τὰ κακὰ ἔχει ἰδεῖν ἔσω ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τότε τὰ καλά.

Ἡ γὰρ μνήμη ἔχει αὐτὸν ταπεινώσαι. Ἡ μνήμη ἔχει ἐλέγξαι τὴν ἐν ἡμῖν οἰκοῦσαν ἁμαρτίαν καὶ ἡ μνήμη ἔχει αὐτὴν δαπανῆσαι. Ἡ μνήμη ἔχει κινήσαι πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἡ μνήμη ἔχει αὐτὴν νικῆσαι καὶ ἐκριζῶσαι κατὰ μέρος· κατερχόμενον γὰρ τὸ μέρος τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν βυθὸν τῆς καρδίας τὸν μὲν δράκοντα τὸν κρατοῦντα τὰς νομάς

ταπεινοῖ, τὴν δὲ ψυχὴν σώζει καὶ ζωοποιεῖ. Ἀδιαλείπτως τοῖνυν παραμείνατε ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ κρίζοντες, ἵνα καταπίῃ ἡ καρδία τὸν Κύριον καὶ ὁ Κύριος τὴν καρδίαν καὶ γένηται τὰ δύο εἰς ἓν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο οὐκ ἔστι μιᾶς ἡμέρας ἢ δύο, ἀλλὰ χρόνου πολλοῦ καὶ καιροῦ καὶ ἀγῶνος καὶ πόνου χρεία, ἕως οὗ ἐκβληθῇ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐνοικήσῃ ὁ Χριστός· οὐκ ἔστι γὰρ ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος.

Τοῦ αὐτοῦ Οὕτω δεῖ τὸν εὐχόμενον εὔχεσθαι, ὡς ὅλην αὐτοῦ συναγαγόντα καὶ συντείνοντα τὴν διάνοιαν καλεῖν τὸν Θεὸν μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς καὶ μηδὲ μακροὺς ἀποτείνοντα λόγους, μηδὲ εἰς μῆκος τὴν ἱκετηρίαν ἐκτείνειν, ἀλλ' ὀλίγα καὶ ψιλὰ λέγειν ῥήματα· οὐ γὰρ ἐν τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐν τῇ νήψει τῆς διανοίας κεῖται τὸ ἀκουσθῆναι. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν τὴν κατὰ Σαμουὴλ μητέρα τὴν Ἄνναν ἔστιν ἰδεῖν. Δεῖ τοῖνυν τὸν εὐχόμενον μὴ μακροὺς ἀποτείνειν λόγους καὶ συνεχῶς εὔχεσθαι τὰς εὐχάς. Ὁ Χριστὸς διὰ Παύλου ἐκέλευσεν ἐξ ὀλίγων διαλειμμάτων. Ἄν γὰρ εἰς μῆκος ἐκτείνῃς τὸν λόγον, ὀλιγορήσας πολλάκις πολλὴν ἔδωκας τῷ διαβόλῳ τὴν ἄδειαν προσελθεῖν καὶ ὑποσκελίσει σε καὶ τὴν διάνοιαν ἀπαγαγεῖν τῶν λεγομένων. Ἄν δὲ συνεχῆς καὶ πυκνὰς ποιῆς τὰς εὐχάς, τὸν τε καιρὸν ἅπαντα τῇ πυκνότητι διαλαμβάνειν δυνήσῃ τὰς εὐχάς μετὰ πολλῆς ποιεῖν τῆς νήψεως. Τοῦ αὐτοῦ Βούλει μαθεῖν ἀγρυπνίαν προσευχῆς καὶ νῆψιν καὶ προσεδρεῖαν; Ἄπιθι πρὸς τὴν Ἄνναν, μάθε τί ἐποίησεν ἐκείνη. Ἀνέστησαν, φησί, πάντες ἀπὸ τῆς τραπέζης καὶ εὐθέως ἐκείνη οὐ πρὸς ὕπνον ἐτρέπετο, οὐ πρὸς ἀνάπαυσιν. Ὅθεν μοι δοκεῖ καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης καθημένη κούφη τις οὔσα καὶ μὴ βαρεῖσθαι σιτίοις τισίν· οὐ γὰρ ἂν τοσαῦτα ἠφίει δάκρυα. Καὶ οὐκ ἐπειδὴ λαμπρὰν καὶ μεγάλην ἀφήκε φωνὴν διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλα ἔνδον κατὰ τὴν καρδίαν ἔβόα. Ἡ φωνὴ γὰρ αὐτῆς οὐκ ἠκούετο, φησίν, καὶ εἰσήκουσεν αὐτῆς ὁ Θεός· οὐδὲν γὰρ οὕτω φωνῆς χρεία ὡς διανοίας, οὐδὲ ἐκτάσεως χειρῶν ὡς συντεταμένης ψυχῆς, οὐδὲ γὰρ σχήματος, ἀλλὰ φρονήματος. Κἂν γὰρ ἔξω ἐκκλησίας ἦς, κράζε καὶ λέγε· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με, εἰ καὶ μὴ κινῶν τὰ χεῖλη, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ βοῶν· καὶ σιωπώντων γὰρ ἀκούει ὁ Θεός. Οὐ ζητεῖται τόπος, ἀλλὰ τρόπος. Κἂν ὅπουπερ ἂν ἦς, εὔχου. Ναὸς εἶ, μὴ ζῆτει τόπον. Θάλασσα ἦν ἔμπροσθεν, ὅπισθεν Αἰγύπτιοι καὶ μέσον ὁ Μωϋσῆς μηδὲν λαλῶν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· τί βοᾷς πρὸς με; Καὶ σὺ τοῖνυν, ὅταν πειρασμὸς ἐπέλθῃ σοι, ἐπὶ τὸν Θεὸν κατάφυγε, τὸν δεσπότην Ἰησοῦν κάλεσον. Μὴ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν, ἵνα ἀπέλθῃς εἰς τόπον; Ὁ Θεὸς ἀεὶ ἐγγύς ἐστιν. Ἔτι σοῦ λαλοῦντος ἐρεῖ· ἰδοὺ πάρειμι. Οὐδέπω τελεῖς τὴν εὐχὴν καὶ αὐτὸς τὴν αἵτησιν δίδωσιν. Ἐὰν γὰρ τὴν διάνοιαν ἔχῃς καθαρεύουσαν τῶν ἀτόπων παθῶν, κἂν ἐν ἀγορᾷ ἦς, κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐν θαλάσῃ, κἂν ἐν πανδοχείῳ, κἂν ὅπουπερ ἂν ἦς, δυνήσῃ τὸν Θεὸν καλέσας ἐπιτυχεῖν τῆς αἰτήσεως.

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου Πολλάκις, φησίν, ἤτησα καὶ οὐκ ἔλαβον. Πάντως ὅτι κακῶς ἤτησας ἢ ἀπίστως ἢ μετεώρως ἢ τὰ μὴ συμφέροντά σοι. Εἰ δὲ καὶ τὰ συμφέροντα πολλάκις ἤτησας, ἀλλ' οὐ παρέμεινας· γέγραπται γάρ· ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν καὶ ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται. Ἐὰν γὰρ μὴ αἰτήσῃς μετὰ καμάτου καὶ παραμονῆς πολλῆς, οὐ λαμβάνεις. Δεῖ γὰρ πρότερον ποθῆσαι, ποθήσαντα δὲ ζητῆσαι ἐξ ἀληθείας ἐν πίστει καὶ ὑπομονῇ τὰ ἐκάστῳ συμφέροντα ἐν μηδενὶ κρινόμενος ὑπὸ τοῦ οἰκείου συνειδότος ὡς ἀμελῶς ἢ ῥαθύμως αἰτῶν· καὶ τότε λαμβάνεις, ὅτε θέλει ὁ Θεός. Κρεῖττον γὰρ σου οἶδε τὰ συμφέροντά σου καὶ ἴσως διὰ τοῦτο ἀναβάλλεται τὴν πρὸς αὐτὸν προσεδρεῖαν σου σοφιζόμενος, ἵνα γνῶς τί ἐστι δῶρον Θεοῦ καὶ φυλάξῃς τὸ δοθὲν μετὰ φόβου. Πᾶν γάρ, ὃ μετὰ καμάτου πολλοῦ κτᾶται τις, σπουδάζει τοῦτο φυλάσσειν, ἵνα μὴ ἀπολέσας αὐτὸ ἀπολέσῃ καὶ τὸν πολὺν αὐτοῦ κάματον καὶ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου

ἀθετήσας ἀνάξιος γένηται τῆς αἰωνίου ζωῆς. Τί γάρ ὠφέλησε τὸν Σολομῶντα ταχέως λαβόντα τῆς σοφίας τὴν χάριν καὶ ἀπολέσαντα αὐτήν; Μὴ οὖν ὀλιγοψύχει, ἐὰν μὴ ταχέως λάβῃς τὸ αἴτημά σου. Εἰ γὰρ ἤδει ὁ ἀγαθὸς δεσπότης, ὅτι ταχέως λαμβάνων τὴν χάριν οὐκ ἀπόλλυς αὐτήν, ἔτοιμος ἦν καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως παρασχεῖν σοι, νυνὶ δὲ κηδόμενός σου τοῦτο ποιεῖ. Εἰ γὰρ ὁ λαβὼν δοῦλος τὸ τάλαντον καὶ σῶον αὐτὸ φυλάξας, διότι μὴ προσειργάσατο, κατεκρίθη, πῶσω μᾶλλον ὁ ἀπολέσας αὐτὸ κατακριθήσεται;

Τοῦ αὐτοῦ Πρόσεχε σεαυτὸν καὶ πανταχόθεν σεαυτὸν περισκέπτου. Ἄκοίμητον ἔχε πρὸς τὴν σεαυτοῦ φυλακὴν τὸ τοῦ νοὸς ὄμμα. Ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις. Κεκρυμμένοι βρόχοι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ πανταχόθεν καταπεπύγασι. Πάντα οὖν περισκόπει, ἵνα σώζῃ, ὡσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων· ἐκείνη γὰρ ἀνάλωτός ἐστι τοῖς βρόχοις δι' ὀξύτητα τῆς ὀράσεως, ὅθεν καὶ ἐπώνυμός ἐστι τῆς ὀξύδορκίας. Ὅρα οὖν μὴ χείρων φανῆς τῶν ἀλόγων πρὸς τὴν σεαυτοῦ φυλακὴν μήποτε ταῖς πάγαις ἀλοῦς θήρα γένηται τοῦ διαβόλου ἐζωγρημένη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Πρόσεχε οὖν σεαυτόν. Τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ κατὰ διάνοιαν ἀμετεωρίστου Ἐκεῖνο μέντοι γε γινώσκεις χρή, ὅτι οὔτε ἄλλης τινὸς ἐντολῆς τήρησιν οὔτε αὐτὴν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην οὔτε τὴν πρὸς τὸν πλησίον δυνάμεθα κατορθῶσαι ἄλλοτε περὶ ἄλλα τῆς διανοίας ἀποπλανώμενοι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄσκησις τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ἐν τῇ ἀναχωρήσει τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου καὶ τῇ παντελεῖ ἄλλοτριώσει τῶν νοητῶν περισπασμῶν κατορθοῦται. Οὕτω καὶ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος μετὰ τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀμετεωρίστον διάθεσιν ἐμαρτύρει λέγων· ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν τὸν κόσμον ἀδύνατον εἶναι δέξασθαι, μὴδὲ τὸ ἅγιον χωρῆσαι Πνεῦμα διεμαρτύρατο. Πάτερ, γάρ, φησί, δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σὲ οὐκ ἔγνω καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν. Λυθῆναι οὖν δεῖ τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ βίου τόν γε ἀληθινῶς τῷ Θεῷ ἀκολουθησάμενον. Τοῦτο δὲ διὰ παντελοῦς ἀναχωρήσεως καὶ λήθης τῶν παλαιῶν ἐθῶν κατορθοῦται. Τοῦτο δὲ ποιήσαντας πάση φυλακῇ τηρεῖν προσήκει τὴν ἑαυτῶν καρδίαν, μὴ ποτε τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἐκβαλεῖν ἢ τὴν μνήμην τῶν θαυμασίων αὐτοῦ, φαντασίαις τῶν ματαίων καταρρυπαίνειν, ἀλλὰ διὰ τῆς διηνεκοῦς καὶ καθαρᾶς μνήμης ἐντετυπωμένην ἔχειν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὡσπερ σφραγίδα ἀνεξάλειπτον τὴν ὁσίαν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν περιφέρειν. Οὕτω γὰρ περιγίνεται ἡμῖν ἢ πρὸς Θεὸν ἀγάπη ἅμα τε διεγείρουσα πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου καὶ ὑπ' αὐτῶν ἄλλοτε αὐτὴ συντηρουμένη πρὸς τὸ διαρκὲς καὶ ἀδιάπτωτον. Καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν λέγων, ἐὰν ἀγαπάτε με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, ποτὲ δὲ, ἐὰν τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου. Καὶ ἔτι δυσωπητικώτερον· καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρός μου τητήρηκα καὶ μενῶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ. Ὁ δὲ παραφθείρων ἐν τῇ ἐργασίᾳ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐντολῆς, δηλὸς ἐστὶ περὶ τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ ἀσθενῶν. Τοῦ αὐτοῦ Συντελεῖ δὲ καὶ τὸ ἀμετεωρίστον τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ἰδιάζειν κατὰ τὴν οἴκησιν· τὸ γὰρ ἀναμειγμένην ἔχειν τὴν ζωὴν βλαβερόν. Οὐκοῦν, ἵνα μὴ δι' ὥτων ἢ δι' ὀφθαλμῶν ἐρεθισμοὺς δεχόμεθα καὶ ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιμένειν τῇ προσευχῇ, ἀπιδιάσωμεν πρῶτον κατὰ τὴν οἴκησιν· οὕτω γὰρ καὶ τοῦ προλαβόντος ἔθους περιγενόμεθα, ἐν ᾧ ἄλλοτριῶς ἐζήσαμεν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τό· εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν. Πότε ἂν τις ἐν τούτων πληρῶσαι δυνηθείη; Χρὴ γὰρ ἡμᾶς ἀπαρνησαμένους ἑαυτοὺς καὶ ἄραντας τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ οὕτως ἀκολουθεῖν αὐτῷ. Ἄρνησις δὲ ἐστὶν ἑαυτοῦ ἢ παντελεῖς τῶν παρελθόντων λήθη καὶ ἡ τῶν θελημάτων αὐτοῦ ἀναχώρησις. Ἐὰν δέ τι ὑπολιπώμεθα ἑαυτοῖς μνήμης γήινον ἐν οὐσίᾳ τινὶ φθαρτῇ ἐνταῦθα τοῦ νοῦ οἷον ἔν τινι βορβόρῳ κατορυγέντος, ἀνάγκη τὴν

ψυχὴν ἀθέατον εἶναι Θεῷ καὶ πρὸς ἐπιθυμίαν τῶν ἐπουρανίων καλῶν καὶ τῶν ἀποκειμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀκίνητον.

Ὅλως δὲ μηδὲ περὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν μεριμνᾶν συγκεχώρηται οἷον τροφῆς καὶ ἐνδύματος. Τούτοις ἐπιτρέπει λόγος, οἷον ἀκάνθαις συνέχεσθαι πονηραῖς ταῖς ἐννοίαις τοῦ κόσμου τῆς παρὰ τοῦ γεωργοῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐγκαταβαλλομένης σπορᾶς τὴν καρποφορίαν ἐμποδίζουσας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόντες, οἱ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου συμπνίγονται καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν. Τοῦ αὐτοῦ Οὔτε γὰρ ἀμαρτίαις καιρὸν τινα δώσομεν οὔτε τῷ ἐχθρῷ τόπον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καταλείψομεν διὰ τῆς συνεχοῦς μνήμης ἔνοικον ἔχοντες τὸν Θεόν.

Τοῦ αὐτοῦ Καὶ ἡ προσοχὴ δὲ τῆς διανοίας καὶ ὁ τοῦ μετεωρίζεσθαι ἔθισμός ἐυκόλως ἂν διὰ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς τοῖς τοιούτοις παιδίοις ἐγγίγνοιτο, εἰ παρὰ τῶν ἐπιστατούντων συνεχῶς ἀνακρίνοιτο, ποῦ ἔχουσι τὴν ἔννοιαν καὶ τί στρέφουσιν ἐν τοῖς λογισμοῖς. Τὸ γὰρ ἀπλοῦν τῆς ἡλικίας καὶ ἄδολον καὶ πρὸς τὸ ψεῦδος ἀνεπιτήδειον ἐξαγορεύει μὲν ἐυκόλως τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς, ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ συνεχῶς ἐγκαταλαμβάνεσθαι τοῖς ἀπηγορευμένοις ὁ τοιοῦτος φεύγοι ἂν τὰς τῶν ἀτόπων ἐννοίας, τὴν ἐκ τῶν ἐλέγχων αἰσχύνῃ φοβούμενος. Τοῦ αὐτοῦ Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, τὸν ἔσω ἄνθρωπον λέγει. Ἄλλ' ἐρεῖς σύ· οὐ λέγει ἡμῖν περὶ λογισμῶν, τὸν ἄνθρωπον εἶπε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ὁ δὲ λογισμὸς πῶς ἄνθρωπος; Ἄκουε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα τῆ ἡμέρα. Δύο λοιπὸν γνωρίζω ἀνθρώπους, ἓνα τὸν φαινόμενον καὶ ἓνα τὸν ὑποκεκρυμμένον ἐν τῷ φαινομένῳ. Ἔσω τοίνυν ἔχομεν ἄνθρωπον καὶ διπλοῖ τινές ἐσμεν καὶ τότε ἀληθῶς λέγομεν ὅτι ἔνδον ἐσμεν ἄνθρωποι, τὸ δὲ ἔξω οὐ. Ἀλλὰ τὸ τέλειον ἐν τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς ἔχοντες ὥστε τὸ μὲν σῶμα ὄργανόν ἐστι τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς, ἄνθρωπος δὲ κυρίως τὸ κατ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν. Καὶ τὸ ἀρχέτωσαν τοίνυν ἄρχει σῶματι ἢ λογισμῷ; Ἐν ψυχῇ τὸ ἀρχικὸν ἢ ἐν σαρκί; Ἄλλ' ἐν τίνι τὸ ἀρχικὸν ἢ ἐν τῇ τοῦ λογισμοῦ περιουσίᾳ; Ὅσῳ γὰρ λείπεται τῇ δυνάμει τοῦ σώματος ὁ ἄνθρωπος, τοσοῦτῳ περίεστι τῇ τοῦ λογισμοῦ κατασκευῇ. Οὐχὶ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν εἶπε καὶ θυμούσθωσαν· οὐ γὰρ τὰ πάθη πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ εἰκόνα παρελήφθη, ἀλλ' ὁ λογισμὸς τῶν παθῶν δεσπότης ἐδόθη σοι ἄρχειν τῶν ἀλόγων, ὥστε τοῦ ἀλόγου πάθους κρατεῖν. Εἰ οὖν τῶν θηρίων ἄρχεις, διατί καὶ τῶν ἔνδον θηρίων οὐκ ἄρχεις; Εἰ τῶν ἔξω ἄρχεις, μὴ τὰ ἔνδον ἀβασίλευτα καταλείψης; Ἄρχων τοίνυν ἐκτίσθης, μὴ μέντοι λογισμοὺς ἔχε μετεώρους μηδὲ κοῦφος ἔσο καὶ ἄστατος τῇ διανοίᾳ. Ἄτοπον ἂν εἴη, τὰ μὲν πετόμενα ἔξω ἂν καταβάλλης, σεαυτὸν δὲ κούφως οὕτω καὶ μετεώρως ὑπεραιρόμενον καταβάλλεσθαι.

Μὴ οὖν τυφωθεὶς ὑπεραρθῆς ὑπὲρ ὃ εἶ καὶ μείζω φρονήσης τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης μηδὲ ἐπαινούμενος φυσιωθῆς μηδὲ δόξαν ἐπιζήτει μηδὲ μέγα τι σεαυτὸν εἶναι νομίσης, ἐπεὶ ἔσει ὥσπερ πτηνὸν ἀστήρικτον, ὧδε κάκεῖσε περιφερόμενον. Ἄρχε τῶν ἐν σοὶ λογισμῶν, ἵνα γένη πάντων κύριος· ἡ γὰρ δεδομένη ἡμῖν ἀρχὴ τῶν ζώων ρυθμίζειν ἡμᾶς ὀφείλει πρὸς τὸ ἑαυτῶν ἡμᾶς ἄρχειν. Ὅσπερ οὐδὲν ὄφελος οἰκίας, οὐ πόλεως, οὐ θυρῶν, ἐὰν μὴ ὧσιν οἱ φυλάσσοντες καὶ εἰδότες πότε μὲν κλείειν, πότε δὲ ἀνοίγειν, οὕτως οὐδὲ μοναχῷ τῶν ἄλλων κατορθωμάτων ὄφελος, ἂν μὴ ὁ λογισμὸς ἢ θυρωρὸς τῶν αὐτοῦ βουλευμάτων. Τὴν κλεῖσιν καὶ τὴν ἀνοιξιν τῆς καρδίας μετὰ ἀκριβείας καὶ πολλῆς ἐπιστήμης ἐπιτετραμμένος καὶ εἰδὼς τίνα μὲν ἐκφέρειν δεῖ, τίνα δὲ εἰσάγειν, κἂν τις λογισμὸς ἐκβιάσθῃ, ἀποπνίγειν αὐτὸν ἔνδον χρὴ καὶ μὴ ἔαν εἰς λόγους ἐκφέρεσθαι, ἀλλὰ ταύτην ἀναξηραίνειν τὴν ρίζαν καὶ ἀσφαλῆ τὴν θύραν ἔχειν καὶ ἀκριβῆ τὴν φυλακὴν. Καὶ τὰ πονηρὰ βουλεύματα μὴ ἔαν τίκτεσθαι καὶ τικτόμενα ἀποπνίγειν.

Διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἔνδον αὐτοὺς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἀναιρεῖ λέγων· ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι καὶ τὰ ἐξῆς· Ὅραξ πῶς οὐκ ἀφήσιν αὐτοὺς βλαστῆσαι, οὐδὲ βαλεῖν ἀρχήν, οὐκ ἐπιθυμίαν, οὐκ ὀργήν; Λέγει γάρ· ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γένναν τοῦ πυρός. Ἔστωσαν αἱ θύραι κεκλεισμέναι, φησί, καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ ταχέως χειρωθήσονται. Ἐκ θυμοῦ γὰρ καὶ ἐπιθυμίας πᾶν ἀμάρτημα γίνεται τῇ ψυχῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ εὐχεται πρὸς τὸν Θεὸν λέγων· μὴ ἐκκλίνης τὴν καρδίαν μου. Οὐχ ὅτι ὁ Θεὸς ἐκκλίνει αὐτήν–μὴ γένοιτο! –ἀλλ', ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· μὴ ἀφῆς ἐκκλιθῆναι ἢ περιτραπῆναι εἰς πονηρὰς ἐννοίας· ἐκεῖθεν γὰρ ἡ πηγὴ τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας.